

Dr. VASAS JOACHIM:

A kiegészítő, kisegítő gazdaságról

Sok embert foglalkoztató s helyes, elfogadható választ igénylő téma, amely a kiegészítő, kisegítő gazdasággal összefüggésben napjainkban jelentkezik. Az agitációnak, a propagandának válaszolnia kell az ezzel kapcsolatos kérdésekre és a helyes elvi-politikai állásfoglalás és szemléletmód kialakítását kell elősegíteni.

A témával kapcsolatos jelenségek elnevezése nem egészen pontos. Beszélnek második gazdaságról, másodlagos gazdaságról, kiegészítő, kisegítő, árnyék, háttér gazdaságról, stb. A lényeg nem is az elnevezésen van, hanem azon, amit értünk alatta. Ezeknek a kifejezéseknek a tartalma, a lényege azonos, mert a döntő, a meghatározó szerepet a szocialista ipar, mezőgazdaság, kereskedelem, szolgáltatás végzi. Ehhez viszonyítva kiegészítő, kisegítő, másodlagos, stb. a tevékenység. A nemzeti jövedelem termelésében is kiegészítő, kisegítő, igen minimális szerepet töltenek be. Gazdasági, társadalmi szerepükhöz viszonyítva többszörös a morális, a közérzetet befolyásoló, a szemléletet alakító hatása.

Az iparban és a szolgáltatásban a kiegészítő, kisegítő gazdaságok működését fokozott érdeklődés, a viták, helyenként pontatlanság és összekuszáltság jellemzi. Sokan ugyanazt mondják, de mást értenek alatta. A tömegkommunikáció az állami vállalatok és szövetkezetek rovására aránytalanul sokat és gyakran félreérthető módon foglalkozik a kiegészítő és kisegítő gazdaságokkal. Természetesen ennek következtében is a közvéleményben téves nézetek alakulnak ki.

Mindenekelőtt szükséges tisztázni, mi a lényege ennek a munkának, melyek azok a fő tevékenységi formák, amelyek idetartoznak. A *lényeg*: a termelői és fogyasztói szükségletek jobb kielégítése, pótlólagos erőforrások feltárása, a gazdasági szervezetek nagyság szerinti összetételének javítása, a kis-termelés szervezettebbé tétele, a társadalmilag hasznos kollektív és egyéni kezdeményezések kibontakozása, a töredék munka hasznos letöltése, a nem legális tevékenység, a kontár munka *visszaszorítása!*

A legátfogóbb új szervezeti formák a *következők*:

- vállalati gazdasági munkaközösség;
- a kereskedelemben és vendéglátásban a szerződéses üzemeltetés;
- magánvállalkozások gazdasági munkaközösségeiként;
- és a korábban már meglevő magánkisipari és magánkiskereskedelmi tevékenység bővülése.

Nem tartozik ide a termelőszövetkezetek melléküzemágaiban folyó munka. A pontos megértés, megítélés érdekében vizsgálni kell, mi a tartalma,

a tevékenység jellege. Leegyszerűsítve: a tartalma árut készítő tevékenységet takar, továbbá árut ad el, és szolgáltatást végez. Ezek külön-külön vagy együtt komplexen, egymásra hatva, egymást kiegészítve vagy felerősítve különböző módon és formában jelentkeznek, vesznek részt a gazdasági életünkben.

A kiegészítő, kisegítő gazdaságban működő különféle gazdálkodó szervezetek feladata, hogy elsősorban azokon a területeken vegyenek részt a szükségletek hatékony kielégítésében, ahol a szocialista szervezetek azokat nem, vagy nem kellő hatékonysággal elégítik ki. A kisüzemi szervezetek nem alkotnak elkülönült önálló szektort gazdaságunkban. Ezeket a tulajdonformák viszonylagos sokfélesége: állami tulajdon, szövetkezeti tulajdon, egyéni tulajdon, illetőleg ezek társulása, együttműködése, ésszerű munkamegosztása jellemzi.

A termelő eszközök döntő többsége továbbra is állami tulajdonban marad, még akkor is, ha egyik-másik állami vállalat szerződéssel bérbe adja azokat. Az új szervezési formák többsége az állami és szövetkezeti tulajdonhoz kapcsolódik. A kisüzemi termelés kapcsolódása a nagyüzemi szervezetekhez és beépülése a gazdaságirányítás rendszerébe lehetőséget teremt a szocialista tulajdon egészének hatékonyabb funkcionálására és a társadalmi összetevékenység kibontakozására. Jó példa erre a szocialista mezőgazdaság, ahol a kisüzemi, egyéni, családi termelés szervezetten, hatékony munkamegosztásban illeszkedve kapcsolódik a korszerű nagyüzemhez.

A kisegítő, kiegészítő gazdaságok elsősorban szolgáltatási, kereskedelmi, gazdaság szervezési, ügynöki feladatok ellátására jöttek létre, de a termelés területén is éreztetik hatásukat. Az elmúlt évben ezekben a szervezetekben 4,5 milliárd forint termelési értéket hoztak létre, a nemzeti jövedelmet 0,3 – 0,4 %-al gyarapították.

Az új szervezeti formák döntő többsége a szocialista szektorhoz kapcsolódik, s a résztvevők nagyobb része tevékenységét kisegítő jelleggel végzi, közel 75 %-a főfoglalkozását megtartotta. A nem szocialista szektorhoz tartozó kiegészítő és kisegítő gazdaságokban való részvételnek is alapfeltétele a személyes munkavégzés. A pénz felhalmozásának lehetőségei alapvetően nem haladják meg a kisiparban hosszabb ideje meglevő és társadalmilag elfogadható mértéket. Természetesen a személyes jövedelmek vállalalkozási formánként eltérőek.

A vállalati gazdasági munkaközösségekben tevékenykedőknek a bér-szintje mintegy 2 – 3-szor nagyobb az átlagosnál. A résztvevők azonban itt szervezettebben, nagyobb intenzitással dolgoznak, az átlagosnál jobb képességűek, fegyelmezettebbek, – nem egyszer szocialista brigádok alakítanak munkaközösséget – határidőre és kiváló minőségben készítik el a munkát.

A tevékenység jellegéről néhány szót: az ide sorolt tevékenység jellegével kapcsolatban megállapítható, hogy szocialista viszonyok között folyik, társadalmi korlátozás mellett történik, mai körülményeinknek megfelelő ellenőrzés között valósul meg. Jellemző tulajdonság még, hogy ez a tevékenység döntő többségét illetően szocialista, vagy néhány esetben saját termelési eszközökkel, de alapvetően saját munka felhasználásával történik.

Szeretném aláhúzni, hogy ezeknek a jelenségeknek a magyarázata nem új a marxizmus-leninizmus tanításában és nem előzmények nélküli a szocializ-

mus építésének nemzetközi és magyarországi gyakorlatában sem. A marxista-leninista tanítás elméletileg már választ adott ezekre a tevékenységi formákra. A szocializmus építésének nemzetközi és hazai tapasztalatai sokoldalúan bizonyították helyességét. A marxizmus-leninizmus elméletileg tételesen megválaszolta ezeket a kérdéseket. Gondolok itt a szocializmus építésében az áruviszonyokról szóló marxista-leninista tanításra. A kisárutermelés szükségességéről szóló tanításokra, az érdekeltségre, az anyagi érdekeltségre vonatkozó marxista-leninista tételekre, a jövedelem szocialista elosztására vonatkozó elvi útmutatásokra. Összegezve tehát: nem kell új elméleti válaszokat adni ezekre a kérdésekre. A kisvállalkozás sem új jelenség, nem új felfedezés!

„A mindent központilag kezelés, a mindennek központilag történő eldöntése és azok helyi végrehajtása” szemléletmódon az 1968-as gazdaságirányítási reform lényegesen változtatott, s határozott lépéseket tett az önálló gazdálkodás megteremtése érdekében. A gazdálkodás önállóságát, a vállalkozást nem szabad leszűkíteni a kisvállalkozásra. A nagyvállalatok is vállalkozók, gazdálkodók.

Ideológiailag, elméletileg és gyakorlatilag elfogadhatatlan, hogy csak a kisvállalkozások az igazi vállalkozások. A mi társadalmunk nem a kisvállalkozások társadalma. Az igaz, hogy az elkövetkező időszakban a piac szerepe, jelentősége, s lehetőségei is növekedni fognak. Mindezek nagyobb fokú rugalmasságot, reagáló képességet, vállalkozást igényelnek, mint korábban, ami tervszerűbb, tudatosabb munka nélkül elképzelhetetlen. A kisvállalkozás nem társadalmi ideál, s nem is lehet az.

A képességek, a tehetségek kibontakozása nem csak a kisvállalkozás keretén belül képzelhető el. Az önmegvalósítás, az értelmes, hatékony, tartalmas munka feltételei és lehetőségei objektíve is nagyobbak a szocialista nagyvállalatoknál, a kereskedelemben, mint a kisvállalkozásban. Azt viszont sokoldalúan tanulmányozni kell, hogy miért nem ad a nagyvállalat még szélesebbkörű lehetőséget erre a kibontakozásra. Mégis a propagandában és az agitációban a marxista-leninista elméleti tanítások alapján a változó valóság viszonyai között kielégítő, elfogadható magyarázatokat kell adni ezekkel az új jelenségekkel kapcsolatban.

Felvetődik egy sor kérdés: kinek jó ez? Erősíti-e vagy gátolja a szocialista fejlődést, stb.? A válasznál a következőket kell szemelőtt tartani:

E tevékenységi formák kapcsán a szocialista tulajdon nem csorbul, ha ezek léteznek. Nem szűkül, nem megy össze a szocialista tulajdon, mert a bérbeadott üzlet továbbra is szocialista tulajdon marad. Továbbá olyan szempontból is vizsgálni kell, hogy a nemzeti jövedelmet csökkenti-e, fogyasztja-e, vagy éppen gyarapítja? Ezekre a kérdésekre azt hiszem *igenlő* a válaszunk, alapvetően gazdagítja a nemzeti jövedelmet.

Lényeges kérdés az is, és talán itt van a legnagyobb ellentmondás, hogy érvényesül-e a munka szerinti elosztás, arányban vannak-e az ezeken a területeken keletkezett bérek a végzett munkával. A válasz az, hogy alapvetően és összességében igen. Hozzáteszem azonban, hogy nem minden területen. Köztudott az is, hogy a munka nélkül vagy a munkával nem arányos jövedelem ellen mindig felléptünk és fellépünk ott, ahol előfordult. E tevékenység kapcsán azonban politikai és elvi magatartásról is szó van. Ez viszont harc

kérdése. Az állami intézkedések és a közvélemény tapasztalatai elősegíthetik a helyes magatartásnormák kialakítását. Fontos dolog, hogy a közvélemény elítéli-e vagy tesz is ellene valamit. Arra a kérdésre válaszolva, hogy kinek jó ez, összességében megfogalmazható, hogy ez a tevékenységi forma hozzájárul a lakosság reális igényeinek színvonalasabb kielégítéséhez.

A közvélemény megítélésében, a morális megközelítésben nagyfokú egyoldalúság tapasztalható, alapvetően a jövedelem megszerzésének oldaláról, annak nagyságát figyelembe véve történik. Viszonylag keveset beszélünk arról, hogy azok, akik a másodlagos gazdaságban tevékenykednek, mennyit dolgoznak és milyen minőségű munkát végeznek. Döntő többségük több mint 8 órát dolgozik. A munka intenzitásuk is — a túlnyomó többségnél — igen magas. Mégis mi a gond, probléma, mi okozza a feszültséget?

A szocialista nagyipar, a kereskedelem és a szolgáltatás nem tudja még tartósan kielégíteni azokat a reális igényeket, szükségleteket, amelyek a szocialista társadalomban jelentkeznek. Továbbá a kisegítő, kiegészítő gazdaságban előállított termékek ára és a végzett tevékenység bérezése nincs mindig szinkronban értékükkel. Az esetek egy részében jóval értékük fölötti árról, illetve bérezésről van szó. A nemzeti jövedelem termeléséhez nem járulnak hozzá olyan mértékben, mint amennyit a pénzben kifejezett értékük mutat.

Csak egy kiragadott példa: egy kőműves mester egy napi munkáért elkér 800–1000 Ft-ot, a kőműves segédmunkás 300–600 Ft között. Az építőiparban (vállalatoknál, szövetkezeteknél) dolgozó kőműves mester napi jövedelme az előbb említett jövedelem felét sem éri el. Az általuk létrehozott érték között pedig nincs ekkora aránytalanság. Az esetek többségében az állami, szövetkezeti szektorban dolgozó kőműves hoz létre nagyobb értéket.

Ilyen és ehhez hasonló példákat még lehetne sorolni. Azt is látnunk kell azonban, hogy az egész kiegészítő, kisegítő gazdaságra nem ez a fő jellemző. Csak a negatív példák, tapasztalatok alapján az egészet megközelíteni és értékelni nem lehet. Természetesen minden lehetséges módon csökkenteni kell mindazokat a negatív jelenségeket, amelyek ezzel a témakörrel összefüggésben felszínre jöttek. Máról holnapra azonban ezeket megszüntetni nem lehet, mert döntő többségét illetően objektív eredetűek, s szoros összefüggésben vannak a kereslet-kínálat törvényeivel.

Szeretném hangsúlyozni még azt is, hogy a kiegészítő, kisegítő gazdaságot, az ott létrehozott értéket és végzett szolgáltatásokat értéken kell mérnünk, szerepét, jelentőségét nem lebecsülve, de nem túlértékelve. Jó lenne, ha közgondolkodásunk is a valós helyén látná az összetevékenységekben elfoglalt helyét. Elméletileg, gyakorlatilag, de a propagandában is fontos, hogy rámutassunk arra a lényeges összefüggésre, miszerint nem a kisipar, a kiskereskedelem szervezi, szervezi és irányítja gazdasági tevékenységünket, hanem éppen úgy, mint eddig, a jövőben is a szocialista nagyipar és kereskedelem.

A magánkezdeményezéssel összefüggésben fontos megemlíteni a mezőgazdaságban szerzett tapasztalataink elvi tanulságait. A mezőgazdasági kistermelés szervesen támaszkodik a nagyüzemre. Csak így életképes a kistermelés!

Ésszerű munkamegosztás van a szocialista mezőgazdaság és a kistermelés között. A nagyüzem és a kiscgazdálkodás szerves integrációja jött létre, amelyek a szövetkezeti és egyéni tulajdon formák új variánsait is jelentik.

Az így létrejött integráció nem hogy veszélyeztetné, hanem ellenkezőleg, hasznosan segíti a szocialista viszonyok fejlődését és eredményesen szolgálja a lakosság jobb ellátását.

Feltétlen szólni kell arról is, hogy ez a folyamat nem volt és nem is lesz ellentmondásoktól mentes. Tudjuk, már eddig is sok kérdést — s megválaszolásra igényt tartó kérdést — vetett fel. Így lesz ez a jövőben is. Azt azonban nyomatékosan hangsúlyozni szeretném, hogy ez a folyamat, amely a kiegészítő, kisegítő gazdaságban a kisárutermelés, a magángazdálkodás, a kisüzemi termelés kapcsán kiszélesedett és kiszélesedik, nem jelenti a szocializmus fokozatos fellazulását, nem jelenti azt, hogy megkezdődik a szocializmus, a szocialista tulajdon lebontási folyamata.

A kiegészítő, kisegítő gazdaság és annak fejlesztése alapvetően nem az állami pénzeszközöket köti le. A szocializmus építésének érdekében a lakosság anyagi, fizikai és szellemi kapacitását, eddig fel nem használt erőforrásait vonjuk be, s azoknak céljaink szolgálatába, a lakosság jobb ellátása érdekében teremtünk nagyobb lehetőségeket. Bérfeszültséget fog hozni — teszik fel nem kevesen a kérdést. Erről már volt szó, de szeretném megemlíteni — amiről talán keveset beszélünk, — hogy jelenleg is van bérfeszültség, s ez talán nagyobb mint amit a másodlagos gazdaság okoz, vagy okozhat. A még mindig a meglévő egyenlősdiről van szó, ezen a téren is van feladat, s nem is kevés. A szocializmusnak nem alaptörvénye, hogy egyenlő vagy közel azonos szinten — s ráadásul jól — tartsa el a jó vállalatot, szövetkezetet, termelőszövetkezetet és a gyengéket, vagy a jó mérnököt, közgazdászt, művészt, író, pedagógust, esztergályost, kőművest, stb. és az átlagon aluli teljesítményt nyújtót.

A mi társadalmunk a munka társadalma és nem a juttatások társadalma. Éppen ezért az igényeket elsősorban a munkával, a teljesítménnyel szemben kell növelnünk, nem csupán az elosztással. A végzett munka szerint kell hogy részesüljenek az emberek a megtermelt javakból. A végzett munkának jobban kellene érződnie a fizetésekben és az életszínvonalban is. A végzett munkával, a létrehozott értékkel arányos jövedelem kialakításán fáradozunk.

Csábító lehet-e a jól jövedelmező magánvállalkozás az állami vállalatok legjobb szakemberei, dolgozói számára? Bizonyára igen, ezzel reálisan számolni lehet. Elszívó hatása — az eddigi tapasztalatok igen kismértékű, szinte jelentéktelen mozgásról szólnak — biztosan érződni fog. Ez azonban azt is követeli, hogy a nagyvállalatoknál is meg kell találni a módját, hogy a legértékesebb dolgozók jobban kereshessenek. Ez többek között azt jelenti, hogy nagyvállalatoknál meg kell teremteni azokat a feltételeket, amelyekben egyrészt mindenki képességei szerint dolgozhat, másrészt biztosított a többlet munka vállalása. Megítélésem szerint a képességek szerinti munkavégzés és a többletmunka vállalásának reális feltételei a nagyüzemek, vállalatok, döntő többségénél megvannak. Ezeket kellene még jobban a minőségibb, a színvonalasabb, eredményesebb munkavégzés és a nagyobb jövedelmezés szolgálatába állítani. Meggyőződésem, hogy ha a dolgozónak a nagyvállalat biztosítani tudja a hatékonyabb, az intenzívebb, a képességei számára jobb feltételeket, a többlet munka lehetőségét és mindezekkel arányos anyagi juttatásokat, akkor nem fogja a nagyüzemet ott hagyni és a kisüzem felé fordulni.

Többen — s nem alaptalanul — aggódnak amiatt, hogy jövedelmi egyenlőtlenségek jöhetnek létre, s „nagy pénzek” keletkeznek a másodlagos gazda-

ságban. Ha a „nagy pénzek” mögött, azzal értékarányos teljesítmény, való-
ságos érték és alapvetően munka vagy áru van, ez semmiképp nem ártalmas.

A kiegészítő, kisegítő gazdaság természetesen arra is lehetőséget ad, hogy
a benne résztvevők számára a vásárlóerő növekedését elősegítse. Ma már
azonban nyugodtan mondhatjuk, hogy nem kell félni az így jelentkező több,
magasabb vásárlóerőtől. Különösen akkor nem, ha biztosított a növekvő
vásárlóerő mögött a növekvő teljesítmény, a színvonalasabb munka és növekvő
árufedezet. Arról viszont egy pillanatra sem mondunk le, hogy továbbra is
bizonyos egyensúly legyen a vásárlóerő, valamint az áru és munka fedezet
között. Az is igaz, hogy a szocializmus építése során az új dolgoknak társadalmi
méretekben történő bevezetése, arra való átállás sem járt viták, esetenként
téves nézetek felszínre kerülése nélkül. Erre vonatkozóan szép számmal
tudunk példát hozni a szocializmus építésének nemzetközi, de hazai
tapasztalataiból is.

Szovjet-Oroszországban az új gazdaságpolitikára (NEP) áttérés nagy
fordulat volt. Az ilyen fordulatok mindig azzal járnak, hogy sokan nem képesek
azt követni, görcsösen ragaszkodnak a régihez, a helyes útról való letérést
látják az újban. Így volt ez a NEP-el is. Az új gazdaságpolitikára való
áttérésért Lenint sok támadás érte. A szocializmus elárulásával, a kapitalizmus
visszaállításával vádolták. Lenin több tanulmányában és felszólalásában
hangsúlyozta, hogy a szocializmus és a kommunizmus felépítésének egyik leg-
fontosabb feltétele a végzett munka mennyisége és minősége szerinti elosztás
elvének, az erkölcsi ösztönzéssel kombinált anyagi érdekelttség elvének az
érvényesítése. Lenin 1921. őszén arról beszélt, hogy nem volt helyes túlságo-
san számolni a szocialista eszme mozgósító erejével, s nem venni eléggé figye-
lembe az anyagi érdekelttség ösztönző erejét. „Arra számítottunk – vagy
talán helyesebben: feltételeztük elégséges számítás nélkül –, hogy a proletár-
állam közvetlen parancs szavával meg tudjuk majd szervezni kisparaszti
országunkban az állami termelést és az állami termékelosztást kommunista
elvek alapján. Az élet megmutatta, hogy tévedtünk.

Ne közvetlenül a lelkesedésre építsünk, hanem a nagy forradalom szülte
lelkesedés segítségével a személyes érdekekre, a személyes érdekeltségre, az
önálló elszámolásra támaszkodva dolgozzunk azon, hogy mindeneke előtt szilárd
kishidakat építsünk, amelyek kisparaszti országunkban az államkapitalizmuson
át elvezethet a szocializmushoz; másképp nem érkezünk el a kommuniz-
mushoz, másképp nem tudjuk elvezetni a kommunizmushoz az emberek
tízmillióit. Ezt mondta nekünk az élet. Ezt mondta nekünk a forradalom fej-
lődésének objektív menete”.¹

Lenin szembezállt minden egyenlősítő tendenciával és azt mondta,
hogy aki figyelmen kívül hagyja az anyagi érdekelttség elvét, az a marxista
politikával összeegyeztethetetlen szubjektívizmusba esik. Lenin mindig nagy-
fokú politikai realizmusra tanított. Felhívta a figyelmet arra, hogy bármely
társadalmi-gazdasági intézkedés végrehajtásánál gondosan figyelembe kell
venni az anyagi feltételeket s azt, hogy mennyire vannak felkészítve rá a
széles dolgozó tömegek. A Pravdában 1921. október 18-án megjelent írásában
rámutatott arra, hogy: „A személyes érdekelttség növeli a termelést, nekünk
pedig mindenek előtt és mindenáron a termelés növelésére van szükségünk.”²
Hazai tapasztalatokra utalva érdemes emlékeztetni az olvasót – csupán

néhány mondat erejéig – a mezőgazdasági háztáji bevezetésével kapcsolatban kialakult vitákra. Mennyi bizonytalanság, meg nem értés övezte ezt a kérdéskört. Mennyi türelemre, meggyőző, vitákban megfogalmazott érvekre volt szükség ahhoz, hogy elfogadják elméletileg és gyakorlatilag is a háztáji gazdaság létjogosultságát.

Idézzünk Fehér Lajosnak, az MSZMP Politikai Akadémiáján 1960. június 13-án megtartott előadásából: „A háztáji gazdaság tehát a közös szövetkezeti gazdálkodás kiegészítő szerves része, ... a közös gazdasághoz képest a háztáji gazdaság kiegészítő, alárendelt szerepet tölt be, s létezése nem változtat a mezőgazdasági termelőszövetkezetek szocialista jellegén... Az intézkedéseket szektás módon „kapitalista tendenciának” minősítik, vagy valamiféle, a „szocializmussal szemben álló véteknek és fellépésnek” tekintik. Ezeket a káros, szűk látókörű felfogásokat most már erélyesen fel kell számolni és megértetni mindenkivel, akit illet és felelős az intézkedés végrehajtásáért, hogy – hús kell az országnak”.³

Fontos felhívni a figyelmet arra is, hogy ami a kiegészítő, kisegítő gazdasággal kapcsolatban mint alapvető folyamat kezd felélénkülni, az az MSZMP XII. kongresszusa határozatai ide vonatkozó részeivel összhangban történik. A párt XII. kongresszusának határozata kimondja: „Változatlanul ösztönözni kell a háztáji és kisegítő gazdaságok termelését. Elő kell segíteni szorosabb együttműködésüket a nagyüzemekkel, valamint a felvásárló vállalatokkal és a fogyasztási szövetkezetekkel.”⁴

A kongresszusi határozat nem csupán elvi útmutatást ad e tevékenységi forma helyes megközelítéséhez, hanem világosan meg is jelöli azokat a területeket, amelyeken az előrehaladás szükséges. A határozat így fogalmaz: „A magánkisipar és kiskereskedelem a valóságos igényekkel összhangban járuljon hozzá a lakosság áruellátásának kielégítéséhez, a szolgáltatások javításához.

A szocialista nagy-, közép- és kisüzemek gazdálkodásának fejlesztésével, munkaidőalapjuk hatékony kihasználásával egyidejűleg támogatni kell az egyéni és családi munkaerő-tartalékok jobb kiaknázását. A dolgozók nagy hányada szabad idejében olyan munkát és kereső tevékenységet is végez, ami hasznos mind a népgazdaságnak, mind az egyénnek. Ez fejlődésünk olyan kiegészítőforrása, amely hozzájárul a bővülő és gyorsan változó szükségletek rugalmas kielégítéséhez, a nemzeti vagyon gyarapításához. E tevékenység gazdasági, jogi, irányítási, ellenőrzési feltételeit a társadalmi érdekekkel összhangban kell szabályozni és gondoskodni kell róla, hogy kapcsolódjék a szocialista üzemekhez. Szélesebb körben kell alkalmazni a bedolgozás módszerét”.⁵ Ezeknek a kongresszusi határozatoknak a gyakorlati végrehajtása van folyamatban, amelyeknek lényege, hogy az életkörülmények javítása megköveteli a szolgáltatások iránti igények jobb kielégítését. Természetesen a NEP-hez, vagy hazánkban a mezőgazdaság szocialista átszervezéséhez, a háztáji bevezetéséhez, ezek elvi, politikai és társadalmi hatásaihoz nem szabad mérni és azonosítani a kiegészítő, kisegítő gazdasággal összefüggő kérdéseket. Az előbbieket történelmi jelentőségűek a szocializmus építésében, a kiegészítő, kisegítő gazdaságok – még ha olyan fontos szerepet tölt is be – jelentősége, a gazdasági életben játszott szerepe nem lényeges.

A kiegészítő, kisegítő gazdasággal összefüggésben szorosan jelentkezik, felvetődik a szabad-szombatok kérdése, a megnövekedett szabadidő adta lehetőségek kihasználása is. Szabadidő eddig is volt, s talán a szabadszombatok általánossá tételével több lett. A lényeg véleményem szerint az, hogy a szabadidőt mire használjuk fel. Értelmes célok szolgálatába állítjuk-e vagy sem. A szabadidő értelmes, tartalmas eltöltésén van a fő hangsúly. A szabadidő értelmes, céltudatos felhasználása azonban már rendkívül széles skálán történhet. Van aki pihenéssel, kultúrálódással, olvasással, kirándulással, sportolással, szellemi vagy fizikai munkával tölti. Reális igényeket és szükségleteket kielégítve az ember szellemi és fizikai képességei karbantartására. Alapvetően azt a célt is szolgálva, hogy a szabadidő értelmes eltöltése, felhasználása révén az ember még jobban eleget tudjon tenni munkahelyi és családi kötelezettségeinek, munkája színvonalasabb ellátásának.

Amire szeretném felhívni a figyelmet, az többek között az, hogy a megnövekedett szabadidőt nem szabad szembe állítani a munkával. Hiszen az ember legértékesebb tevékenységei között az első helyen a munka szerepel. A munkától ne féltsük a szabadidőt. E gondolatsort folytatva, a munkát nem szabad szembeállítani a kultúrával sem. Nem szabad úgy fogalmazni, hogy milyen kár, ha nem olvas, nem jár moziba, színházba, mert helyette lakást épít, telket művel, stb.

Persze tudjuk, hogy az lenne az ideális, ha a szabadidőt mindenki elsősorban művelődésre, az aktív kikapcsolódásra, felüdülésre fordítaná. De azt is látni kell, hogy nem kevés azoknak a száma, akik éppen a fizikai munka végzésében találják meg — a szellemi tevékenység után — a felfrissülést, a kikapcsolódás reális lehetőségét. A szabadidőt leginkább a céltalan, értelmetlen eltöltéstől kell a legjobban féltetni. Különösen nagy a veszély, ami a fiatalokra és itt nem csupán a tanuló ifjúságra gondolok — e vonatkozásban leselkedik. Hogyan sikerül majd megszervezni, tartalmasan, értelmes célok szolgálatában állítani a szabadidőt és főképpen a fiatalok számára ez nem lesz egyszerű és könnyen megoldható feladat.

Ha a kiegészítő, kisegítő gazdaság értelmes célok szolgálatában, hasznos tevékenység végzésével a szabadidő egy részét leköti, ez bizonyára nem lesz káros sem az egyén, sem a társadalom számára. Megfogalmazódik az is, hogy erkölcsös-e az a tevékenység? Megfordítható a kérdés: erkölcsös lenne-e az, ha nincs elegendő hús, vagy a szolgáltatás nem kielégítő? Természetesen az érdekeknek is van rangsora. Tudjuk, hogy ezeken a területeken tevékenykedők közösségi élete egy sor kívánnivalót hagy maga után. Nincs idejük az itt dolgozóknak közösségi életet élni, kultúrálódni, művelődni, továbbtanulni, stb. Mindezeket látva azonban egy percre sem mondunk le arról, hogy ezen a területen dolgozók művelődjének, kultúrálódjanak. Tudjuk, azt is, hogy morálisan nem éppen minden vonatkozásában a szocialista ideált erősíti és szolgálja.

Időnként tapasztalható, helyenként felerősödik, újra termelődik a kisegítő, kiegészítő gazdaság témájához kapcsolódva is jelentkezik politikai értelemben két szélsőséges nézet, vélemény és — bár kevés emberre jellemző — magatartás. Az egyik az elbizakodottság. Jól van minden úgy, ahogy van. Ne változzék semmi. Mindent úgy csináljunk ezután is, ahogy eddig. Jó ez a szocializmus úgy, ahogyan van. Miért szükséges ezen állandóan változtatni?

A másik: a pánikhangulat keltése. Mi lesz, ha változások lesznek? Mi lesz a szocializmussal, ha változik valami? Persze legtöbbször „saját” szocializmusát félti a kérdező.

Mindkét esetben körültekintően, higgadtan, a marxizmus-leninizmus tanításai igazával, a tények erejével kell fellépünk. Sokoldalúan szükséges bizonyítanunk, hogy a szocializmus építése az nem állapot, hanem folyamat, fejlődés, amely ellentmondásoktól sem mentes. E két szélsőséges vélemény megválaszolásához bőven van muníciónk, elméleti és gyakorlati érvanyagunk. A legfőbb bizonyíték a marxizmus-leninizmus tanítása és a szocializmus építésében elért eredményeink, amelyeket a párt vezetésével dolgozó népünk fel szabadulásunktól napjainkig, különösen az elmúlt 25 évben elért.

Az eddigi tapasztalatok egyértelműen igazolták, hogy a kiegészítő, kisegítő gazdaságok fejlesztésére hozott döntések alapvetően helyesnek bizonyultak. Az új szervezeti formák eddig fel nem tárt tartalékokat, újfajta, eredményes gazdálkodási megoldásokat is felszínre hoztak. A dolgozók többletmunka végzési lehetőségei szélesedtek, a jövedelemkiegészítési igények legális keretei tágultak. A kiegészítő, kisegítő gazdaságok létrehozásával és működésével kapcsolatban tett intézkedések nem taktikai lépések, hanem stratégiai, hosszútávú stratégiai elképzelések következményei. Ezek a tevékenységi formák további elemzéseket igényelnek, több tapasztalat is szükséges. Helyes ösztönzése, a túlzások csökkentése nagyobb és érdemibb odafigyelést követel. Higgadt, kiegyensúlyozott kezelése politikai feladat is!

J E G Y Z E T E K

1. Lenin válogatott művei 44. köt. 150. oldal
2. Uo.
3. Társadalmi Szemle 1960. 6. sz. 11 – 12. oldal
4. MSZMP XII. kongresszus jegyzőkönyve Kossuth Kiadó 1981., Bp., 477. oldal
5. uo. 483. oldal